

Prof. dr hab. Bolesław Domański
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński

**Ocena dorobku i osiągnięcia naukowego
w postępowaniu habilitacyjnym
dr Lucyny Przybylskiej**

Dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny

Dr Lucyna Przybylska ukończyła studia geograficzne w Uniwersytecie Gdańskim w 1997 roku oraz rok później studia w zakresie teologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 2004 roku uzyskała stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie na podstawie rozprawy pt. *Kształtowanie przestrzeni sakralnej Gdyni w latach 1945-2002* przygotowanej pod kierunkiem prof. A. Jackowskiego. Po uzyskaniu stopnia doktora podjęła pracę w Instytucie Geografii Uniwersytetu Gdańskiego, od 2007 na stanowisku adiunkta, najpierw w Katedrze Geografii Rozwoju Regionalnego a następnie w Katedrze Gospodarki Przestrzennej.

Dorobek publikowany dr Lucyny Przybylskiej obejmuje 50 oryginalnych prac twórczych (łącznie z 3 artykułami przyjętymi do druku, a bez książki przedstawionej jako osiągnięcie habilitacyjne), w tym 27 artykułów w czasopismach, 2 monografie oraz 21 rozdziałów w monografiach. Wszystkie te prace, poza 2 artykułami, ukazały się od 2005 roku, tj. po uzyskaniu przez habilitantkę stopnia doktora. Widoczny jest wyraźny wzrost jej aktywności publikacyjnej w ostatnich latach.

Jedenaście prac habilitantki opublikowanych zostało w językach obcych, w tym 10 w języku angielskim. Są wśród nich 2 artykuły w czasopismach indeksowanych w bazie Journal Citation Reports (JCR): *Scottish Geographical Journal* (2016) oraz *Geografie* (2015), a ponadto kilka artykułów w innych znanych czasopismach międzynarodowych takich jak *International Journal of Humanities and Social Science* (2013), *GeoJournal of Tourism and Geosites* (2008 i 2010), *Geographia Polonica* (2015, lista B MNiSW), *Bulletin of Geography. Socio-economic Series* (2015, lista B MNiSW) oraz *Archäologie – Geschichte – Geographie* (2016, lista C MNiSW). Warto podkreślić, że zdecydowana większość publikacji w

czasopismach międzynarodowych miała miejsce w kilku ostatnich latach. Na uwagę zasługuje ponadto autorstwo rozdziałów w 2 monografiach w języku angielskim. Liczne artykuły habilitantki ukazało się w *Peregrinus Cracoviensis* – ogólnopolskim periodyku z zakresu geografii religii. Publikowała również w Pracach Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG oraz różnych wydawnictwach uczelnianych w kraju. Jest autorką książki pt. *Zróźnicowanie przestrzeni sakralnej Gdyni* (2008), stanowiącej rozwinięcie rozprawy doktorskiej, oraz współautorką monografii pt. *Gdynia w Unii Europejskiej. Spójność społeczna i terytorialna* (2016). Ogólny udział prac opublikowanych w wydawnictwach macierzystej uczelni jest w dorobku habilitantki stosunkowo niewielki.

Dr Lucyna Przybylska jest jedną z czołowych reprezentantek geografii religii w Polsce. Jej zainteresowania badawcze obejmują różne zagadnienia struktury przestrzeni sakralnej, krajobrazu religijnego, religijnego nazewnictwa w przestrzeni, szlaków pielgrzymkowych oraz konfliktów wokół obecności elementów religijnych w przestrzeni.

W tym nurcie mieści się między innymi jej rozprawa doktorska należąca do pionierskich opracowań na temat kształtowania się przestrzeni sakralnej polskiego miasta na przykładzie Gdyni. Wyniki tej pracy wzbogacone o późniejsze badania i nowsze dane opublikowane zostały w 2008 roku w monografii pt. *Zróźnicowanie przestrzeni sakralnej Gdyni*. O jej wartości stanowi szeroki zakres analizowanych zjawisk od struktury wyznaniowej do struktury przestrzennej instytucji i obiektów sakralnych, długi kilkudziesięcioletni okres analizy oraz próba generalizacji w formie modelu przestrzeni sakralnej miasta.

W kolejnych pracach habilitantki badaniami objęto relacje między funkcjonowaniem instytucji religijnych, takich jak parafie i zakony, a instytucjami świeckimi, w szczególności samorządem terytorialnym i organizacjami oświatowymi, oraz ich wpływ na funkcjonowanie miasta i kształtowanie jego przestrzeni.

Odrębnym zagadnieniem, jakie stało się przedmiotem pionierskich studiów autorki, jest występowanie religijnych elementów językowych w przestrzeni, w szczególności nazw ulic a także patronów szkół.

Zagadnieniem, któremu poświęciła habilitantka kilka prac, między innymi artykuł w *GeoJournal of Tourism and Geosites* (2010, wraz z I. Soljan), jest rozwój szlaków pielgrzymkowych w szczególności Dróg św. Jakuba w Polsce.

Interesującą i wartościową publikacją dr L. Przybylskiej jest artykuł w *Bulletin of Geography. Socio-economic Series* (2015) dotyczący Orszaków Trzech Króli, będących nowym zjawiskiem w polskiej przestrzeni ostatniej dekady. Autorka dokonuje ciekawej

interpretacji funkcji i znaczenia tego zjawiska w szerokim kontekście teoretycznym jako wielowymiarowego hybrydowego fenomenu łączącego cechy religijne i współczesnej tendencji festiwalizacji życia społecznego. Z punktu widzenia przestrzennego zwraca uwagę na szybką dyfuzję zjawiska w przestrzeni kraju, ale nie wykorzystuje możliwości jego analizy w kategoriach dyfuzji zaraźliwej lub hierarchicznej.

Jako pierwsza w Polsce podjęła badania nad spontanicznymi miejscami pamięci w postaci krzyży przydrożnych, dokonując między innymi porównania intensywności i form ich występowania w Polsce, na Litwie i Łotwie. Ukoronowaniem badań w tym zakresie jest poświęcony przydrożnym miejscom pamięci artykuł w międzynarodowym czasopiśmie *Geografie* (2015), w którym pokazuje nieco odmienne prawidłowości ich rozmieszczenia przy drogach w Polsce oraz w USA i krajach zachodnioeuropejskich. Badania poszerzone zostały o analizę postaw społecznych wobec miejsc pamięci w formie krzyży przydrożnych. Analizuje ich znaczenie religijne i ogólnokulturowe, interpretując je w kategoriach ogólnych jako wyraz indywidualizacji i informalizacji tożsamości i praktyk społecznych.

Jako proces będący wynikiem nałożenia się kilku procesów kulturowych interpretuje też wypełnianie przestrzeni polskich miast i wsi obiektami, zdarzeniami i nazwami związanymi z Janem Pawłem II (artykuł w *Geographia Polonica* (2015)).

Szeroki obraz przestrzennego zróżnicowania aktywności religijnej oraz sakralizacji krajobrazu w Polsce kreśli w artykule publikowanym wraz z M. Czepczyńskim w *Scottish Geographical Journal* (2016). Autorzy zwracają uwagę na to, że obiekty i wydarzenia religijne w przestrzeni pełnią szerokie funkcje społeczne i polityczne, w tym dumy narodowej i turystyczne.

Kilka prac dr L. Przybylskiej poświęconych zostało zagadnieniom teoretycznym, w tym definicjom pojęcia przestrzeni sakralnej, źródłom informacji oraz metodom badawczym geografii religii.

W jej dorobku znajdują się także publikacje z zakresu dydaktyki szkoły wyższej, w szczególności tutoring.

Na uwagę zasługuje ponadto działalność popularno-naukowa habilitantki. Jest autorką kilkunastu artykułów i innych opracowań o takim charakterze publikowanych głównie w *Roczniku Gdyńskim* oraz innych wydawnictwach, jak również recenzji książek naukowych w ogólnopolskim *Czasopiśmie Geograficznym* oraz *Kwartalniku Geograficznym*.

Dr Lucyna Przybylska przedstawiała referaty na 19 konferencjach krajowych i 11 międzynarodowych w Polsce i za granicą, w tym konferencji Royal Geographical Society with Institute of British Geographers w Londynie oraz European Association of Geographers

w Brugii. Większość z nich oparta była na własnych oryginalnych badaniach empirycznych. Prowadziła sesję tematyczną pt. *Religion and Changes of Socio-economic and Cultural Space of Cities and Regions* w ramach konferencji International Geographical Union w 2014 roku. Zaangażowana była w organizację trzech dużych konferencji, w tym jednej międzynarodowej. W latach 2012-2014 kierowała projektem badawczym finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki pt. *Sakralizacja przestrzeni publicznych w Polsce*, którego efektem jest rozprawa habilitacyjna.

Habilitantka zaangażowana jest od ponad 10 lat w bardzo szeroką działalność dydaktyczną na macierzystej uczelni. Prowadziła liczne wykłady, seminaria i ćwiczenia dla studentów geografii oraz gospodarki przestrzennej, jak również zajęcia na innych kierunkach Uniwersytetu Gdańskiego. W ramach programu LPP-Erasmus prowadziła zajęcia na dwóch uniwersytetach w Niemczech. Wykonano pod jej kierunkiem 34 prace licencjackie i 5 prac magisterskich. Pełni funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim prowadzonym w Uniwersytecie Jagiellońskim, rozprawa doktorska uzyskała dwie pozytywne recenzje i oczekuje na obronę w końcu 2016 roku. Zwraca uwagę udział w kilku projektach doskonalenia i umiędzynarodowienia kształcenia, w tym projekcie współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej. Jest od 2011 roku opiekunem Koła Naukowego Doktorantów w macierzystym Instytucie oraz zastępcą redaktora naczelnego nowego czasopisma internetowego *Tutoring Gedanensis. Czapismo Tutees i Tutorów* dokumentującego wyróżniające się prace studenckie. Zaangażowana jest także w prowadzenie warsztatów z zakresu geografii i gospodarki przestrzennej dla dzieci oraz zajęć w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

W ramach szerszej działalności na forum ogólnopolskim należy do współtwórców Komisji Geografii Religii w ramach Polskiego Towarzystwa Geograficznego (2013).

Podsumowując, analiza dorobku publikowanego dr Lucyny Przybylskiej wskazuje na jej istotną i rosnącą aktywność naukową w okresie po uzyskaniu doktoratu i podjęciu pracy w Uniwersytecie Gdańskim. Należy do czołowych polskich badaczy na polu geografii religii, jest autorką licznych oryginalnych opracowań, które wniosły nową wiedzę i interpretację zjawisk i procesów zachodzących w przestrzeni lokalnej, regionalnej i krajowej. Jej prace oparte są o rzetelną bazę źródłową, w tym w znacznym stopniu badania własne. Na podkreślenie zasługuje dojrzewanie naukowe autorki wyraźnie widoczne w jej publikacjach. O ile pierwsze prace cechowała rozległa i pogłębiona analiza empiryczna, której często nie towarzyszyła próba szerszej interpretacji uzyskanych wyników, to publikacje ukazujące się w

ostatnich latach cechuje rozbudowana dyskusja zaobserwowanych prawidłowości, dobrze osadzona w szerokiej literaturze światowej. Interpretacje autorki wykraczają poza pole geografii religii, czy geografii w ogóle, i stanowią istotny wkład do wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących we współczesnym społeczeństwie na interdyscyplinarnym polu badań nad kulturą. Idzie za tym w parze zdecydowany wzrost aktywności dr L. Przybylskiej na forum międzynarodowym, znajdujący wyraz w publikacjach w czasopismach międzynarodowych oraz referatach przedstawianych na dużych konferencjach zagranicznych, co wcześniej miało miejsce na niewielką skalę. Habilitantka posiada równocześnie znaczący dorobek dydaktyczny i organizacyjny.

Osiągnięcie naukowe

Rozprawa habilitacyjna pt. *Sakralizacja przestrzeni publicznych w Polsce* stanowi naturalne rozwinięcie zainteresowań i ukoronowanie wieloletnich badań dr Lucyny Przybylskiej poświęconych zagadnieniom relacji między religią a przestrzenią. Przedmiotem pracy jest wieloaspektowa analiza procesu sakralizacji przestrzeni publicznych w Polsce rozumianego jako wypełnianie tej przestrzeni obiektami i zjawiskami związanymi z religią oraz będącego efektem tego procesu zjawiska sakralizacji przestrzeni czyli obecności w niej wymienionych obiektów i zdarzeń. Autorka wyróżnia trzy rodzaje sakralizacji: architektoniczną, wyrażającą się w pojawianiu się w przestrzeni materialnych elementów kultury religijnej, (tym)czasową odnoszącą się do społecznych zachowań i wydarzeń religijnych oraz nomenklaturową dotyczącą nazw religijnych.

Podjęta przez autorkę problematyka jest niewątpliwie interesująca i istotna z punktu widzenia poznawczego. Dotyczy zachodzących w przestrzeni wieloaspektowych relacji między zjawiskami i procesami społecznymi, kulturowymi, ekonomicznymi i politycznymi.

Koncepcja pracy jest spójna i jasno zarysowana. Składa się na nią przede wszystkim uchwycenie i ocena intensywności analizowanego procesu i zjawiska sakralizacji, w tym jej różnych rodzajów i form oraz ich przestrzennego zróżnicowania i zmienności czasowej. Istotnym elementem jest próba wyjaśnienia procesu sakralizacji przestrzeni poprzez wskazanie jego czynników i uwarunkowań, a ponadto interpretacja płaszczyzn sporu wokół sakralizacji przestrzeni publicznych w Polsce. Główny cel pracy oraz trzy cele szczegółowe nie budzą wątpliwości, natomiast trzy pomocnicze hipotezy badawcze, w szczególności hipotezy druga i trzecia mówiące o przestrzennym zróżnicowaniu zjawiska sakralizacji oraz jego zróżnicowanej ocenie społecznej są w mojej ocenie dość oczywiste, a tym samym można

je uznać za zbędne. Warto też zwrócić uwagę, że hipotez się nie udowadnia lecz je weryfikuje.

Podstawowe pojęcia, takie jak sakralizacja i przestrzeń publiczna, zostały jednoznacznie zdefiniowane, po uprzedniej szerokiej i kompetentnej dyskusji ich rozumienia przez innych autorów na gruncie różnych dyscyplin naukowych. Za trafne uważam ujęcie przestrzeni publicznej w kategoriach funkcjonalnych, a nie własnościowych.

Warsztat metodyczny przeprowadzonych badań empirycznych nie budzi zastrzeżeń. Wykorzystano różnorodne źródła informacji pierwotnych i wtórnych, w tym bazy danych BDL i TERYT GUS, Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego, materiały kartograficzne, a także własne badania terenowe autorki. Niektóre zjawiska oparte są o badania o charakterze studium przypadku, których dobór został odpowiednio uzasadniony.

Na podkreślenie zasługuje bardzo dobre osadzenie podjętych badań w szerokiej dyskusji analizowanych zjawisk i procesów w ujęciach i interpretacjach teoretycznych na polu różnych dyscyplin naukowych, w tym socjologii, kulturoznawstwa, religioznawstwa, filozofii, geografii kultury (religii), urbanistyki i politologii. Autorka przeprowadza obszerną analizę różnych pojęć, między innymi sacrum i profanum, krajobrazu kulturowego, przestrzeni religijnej, miejsca w ujęciu Yi-Fu Tuana oraz *genius loci* z punktu widzenia procesu sakralizacji przestrzeni. Stanowi to podstawę do późniejszej interpretacji zaobserwowanych prawidłowości procesu sakralizacji przestrzeni w Polsce z różnych perspektyw teoretycznych.

Zaletą rozprawy jest bardzo szerokie, kompleksowe ujęcie podjętej problematyki. Przedmiotem analizy i interpretacji są obiekty architektury sakralnej, w szczególności świątynie (kościóły i kaplice), ale także pomniki, krzyże i inne materialne wyrazy sacrum w przestrzeni, pielgrzymki, procesje, marsze, biegi oraz inne wydarzenia religijne (tzw. sakralizacja (tym)czasowa), jak również nazewnictwo ulic i placów, szkół itp. Wynikiem badań jest uchwycenie zróżnicowania procesu sakralizacji w różnych skalach przestrzennych: między różnymi regionami kraju, obszarami miejskimi i wiejskimi, a częściowo także w skali wewnątrzmijskiej. Interesującym wynikiem jest tu między innymi pokazanie, że niektóre formy sakralizacji architektonicznej są bardziej widoczne w przestrzeni wiejskiej, podczas gdy sakralizacja w formie zachowań i zdarzeń występuje w dużym natężeniu w przestrzeni miejskiej. Autorka zwraca uwagę na two rzenie się form instytucjonalnych o charakterze sieciowym związanych z sakralizacją przestrzeni, np. rodzin szkół o tym samym imieniu lub organizacji Orszaku Trzech Króli. Cenne są porównania zaobserwowanych prawidłowości w

zakresie sakralizacji przestrzeni publicznych w Polsce do sytuacji w innych krajach w świetle studiów innych autorów.

Uzupełnienie badań sakralizacji przestrzeni publicznych w wymiarze architektonicznym, czasowym (zachowań i wydarzeń) i nomenklaturowym, stanowi podjęty przez autorkę problem konfliktów (sporów) wokół sakralizacji przestrzeni. Przeprowadza w tym celu analizę kilku tysięcy opinii wyrażanych na forach internetowych na temat krzyży powypadkowych i innych wybranych przejawów sakralizacji przestrzeni oraz dokonuje ich interpretacji w kategoriach sporu na płaszczyznach przestrzennej, ideologiczno-politycznej i kulturowej.

Autorka dąży do wyjaśnienia obserwowanych prawidłowości sakralizacji przestrzeni publicznych w Polsce, co nie jest zadaniem łatwym wobec wieloaspektowego charakteru tego procesu, a tym samym złożoności jego czynników i uwarunkowań. Za najważniejsze uznaje czynniki religijne, których oddziaływanie widoczne jest we wpływie przestrzennego zróżnicowania religijności w Polsce na potrzeby sakralizacji, a w drugiej kolejności uwarunkowania polityczne wspierające lub ograniczające realizację tych potrzeb. Oryginalną formę modelowego ujęcia tych zależności w formie zdania-mapy prezentuje Ryc. 2 na str. 100. Jego swoiste uzupełnienie stanowi schemat sakralizacji przestrzeni publicznych w Polsce przedstawiony w tab. 30 na str. 333. Syntetyczne ujęcie wzajemnych relacji różnych rodzajów i form sakralizacji przestrzeni, występujących w tym zakresie trendów oraz warunkujących je potrzeb i możliwości realizacji ma walor porządkujący i stanowi oryginalny wkład autorki do interdyscyplinarnej literatury przedmiotu.

Rozległość i wieloaspektowość podjętej problematyki zachęcają do dyskusji. Wydaje się, że na gruncie teoretycznym interesujące byłoby włączenie się autorki w debatę na ile procesy sakralizacji oraz zidentyfikowane przez nią trendy, takie jak prywatyzacja, festiwalizacja czy monumentalizm, wpisują się w szersze trendy kulturowe ponowoczesności. Zagadnieniem godnym analizy w zakresie uwarunkowań przestrzennego zróżnicowania sakralizacji mogłoby być szukanie zależności z przestrzennym rozkładem władzy różnych ugrupowań politycznych w samorządach lokalnych. Można się także zastanawiać czy termin „sakralizacja (tym)czasowa” najlepiej oddaje istotę tego rodzaju procesu, czy nie trafniej oddawałyby ją na przykład określenia „sakralizacja zachowań” lub „sakralizacja wydarzeń”. Postawić można również pytanie dlaczego wzięto pod uwagę zróżnicowanie religijności na poziomie regionów w 1984 roku, a nie w latach późniejszych, w których analizowany jest proces sakralizacji przestrzeni.

W sferze metodycznej zwrócić można uwagę, że przyrost liczby parafii odnosi się do struktur instytucjonalnych i nie jest równoznaczny z przyrostem liczby kościołów. Parafie tworzone są nierzadko na bazie istniejących już świątyń, może być również odwrotnie, że utworzenie parafii poprzedza wybudowanie kościoła. W tekście znajdują się nieliczne drobne błędy, które musiały umknąć korekcie, np. pojawia się województwo karpackie zamiast podkarpackiego (str. 82) czy Zygmunt II Waza zamiast Zygmunta III Wazy (str. 107).

Ogólnie rzecz biorąc, recenzowana rozprawa jest oryginalnym dziełem, stanowiącym istotny wkład do uchwycenia i interpretacji procesu sakralizacji przestrzeni publicznych w Polsce. Wysoko oceniam rozległą wiedzę autorki i szerokie osadzenie prowadzonych rozważań w interdyscyplinarnej literaturze przedmiotu. Autorka dokonuje uporządkowania pojęć na polu podjętych badań, poszerza wcześniejsze ujęcia krajobrazu sakralnego i przestrzeni religijnej, pokazuje wieloaspektowość procesu sakralizacji przestrzeni publicznych oraz złożoność uwarunkowań i czynników wpływających na jego zróżnicowanie w różnych skalach przestrzennych oraz na postawy społeczne wobec sakralizacji.

Wnioski końcowe

Dr Lucyna Przybylska należy do znanych polskich specjalistów w problematyce geografii religii, swobodnie porusza się na polu interdyscyplinarnych badań i interpretacji zjawisk religijnych. Jest osobą o ukształtowanym warsztacie naukowym, jej aktywność naukowa wyrażona publikacjami w czasopismach międzynarodowych i referatami na dużych konferencjach zagranicznych uległa zdecydowanemu zwiększeniu w ostatnich latach. Przedstawiona do oceny rozprawa habilitacyjna stanowi oryginalne dzieło naukowe, wnoszące istotny wkład do współczesnej wiedzy na temat procesów sakralizacji przestrzeni, interpretując je w szerokim kontekście interdyscyplinarnych ujęć teoretycznych.

W konkluzji stwierdzam, że całokształt dorobku naukowego dr Lucyny Przybylskiej oraz jej rozprawa habilitacyjna uzasadniają wniosek o nadanie jej stopnia naukowego doktora habilitowanego zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Kraków, 24 października 2016 r.

